

چکمه‌های گلی؛ درس‌نامه مهندس علی نقی پور

مقدمه

چای از پنج هزار سال پیش تاکنون مسیری طولانی را طی کرده تا به شمال ایران رسیده است. تاریخ‌نویسان، چین را اولین خاستگاه چای معرفی کرده‌اند و قدمت آن را نیز تا پنج هزار سال پیش برآورد می‌کنند. چای در آن زمان ویژگی دارویی داشته و نوشیدنی درباریان بوده و در مراسم‌های مذهبی استفاده می‌شده؛ به همین دلیل، استفاده از آن فراگیر نبوده است. در قرن نهم میلادی است که چای وارد ژاپن می‌شود و کم‌کم راه خودش را به قاره‌ها و کشورهای دیگر باز می‌کند.

چای در ایران نوشیدنی جدیدی است و مصرفش به دوره قاجار بازمی‌گردد. تا پیش از ورود چای، نوشیدنی رایج ایرانی‌ها قهوه بوده است؛ اما دوری کشورهای تولیدکننده و سختی ارتباطات باعث شد که چای با سرعت زیادی تبدیل به نوشیدنی اصلی ایرانیان شود.

امروزه چای در ایران چیزی بیش از نوشیدنی‌ای ساده است و در ردیف سایر دمنوش‌ها نیست؛ بلکه در بطن زندگی فردی و اجتماعی و حتی اداری ما جای گرفته است. ایرانیان صبحشان را با چای آغاز می‌کنند و آن‌هایی هم که خیلی اهل چای نیستند، چای صبحانه را در برنامه‌شان دارند. در نظام اداری نیز چای جایگاه ویژه‌ای دارد. چای پای ثابت جلسات اداری است و آبدارخانه‌ی ادارات همیشه چای دم‌کرده‌شان آماده است. در مراسم شادی نیز چای نقش مهمی دارد. چایی که عروس در مراسم خواستگاری آماده می‌کند، حاوی معانی متعددی است؛ رنگ چای و طعم و گرمای آن از موضوعاتی است که حتماً محل توجه خانواده داماد قرار خواهد گرفت.

در مراسم‌های عزاداری نیز چای روضه کارکردهای متعددی دارد. در جلسات به‌نشانه خوشامدگویی، از میهمانان با چای پذیرایی می‌شود. حتی بعضاً چایخانه‌ای در ورودی مجلس عزاداران می‌شود تا ابتدا میهمانان چای بنوشند و سپس وارد مجلس شوند.

چنین معانی فرهنگی‌ای در استان‌های شمالی پیچیده‌تر و بیشتر هم هست؛ چراکه یکی از ایدئال‌ترین نقاط ایران برای کشت چای به حساب می‌آید. چای در کنار برنج، دو محصول استراتژیک برای کشاورزان گیلانی است و معاش سالانه‌شان به این دو محصول گره خورده است. اگر در حوزه تولید چای، بهسازی در زمین‌های کشاورزی صورت بگیرد، علاوه بر بالا رفتن تولید، کیفیت چای و طعم چای ایرانی نیز بهتر خواهد شد. این چالشی است که چای‌کاران گیلانی با آن دست‌وپنجه نرم می‌کنند.

مهندس علی‌نقی پور کسی است که در حوزه بهسازی چای ایرانی کار کرده و توانسته یکی از ده‌ها محصول استراتژیک را که کاشتش طی سال‌های گذشته به خطر افتاده، در برخی از نقاط استان گیلان احیا کند.

روایت مهندس علی‌نقی پور

مهندس علی‌نقی پور ابتدا کارمند پژوهش‌شکده چای بود. پس از گذشت مدتی، چنان‌دل‌داده این صنعت شد که تمام معادلات را بر هم زد. او پس از تحقیقات بسیار، مشکلات عرصه چای‌کاری را شناسایی کرد و روش نوین به‌زراعی را جایگزین کاشت سنتی چای کرد. توصیف مهندس از مشکلات چای‌کاران ایرانی این‌چنین است:

«مشکل بزرگ ما در چای‌کاری ایران خرده‌مالکی بود. هفتاد درصد از باغ‌دارهای ما زیر یک هکتار زمین داشتند. این در حالی است که دیگر کشورهای چای‌خیز جهان باغاتشان بالای بیست هکتارند. در این وضعیت، هیچ برنامه به‌زراعی قابلیت اجرا نداشت. از همین رو، چای‌کاران پتانسیل مالی بالایی نداشتند و به‌عنوان شغل دوم یا سوم بهش نگاه می‌کردند. با این وضعیت اهمیت سرمایه‌گذاری کم شده بود.

تا سال ۸۴ سازمان چای کشور در اصل متولی خرید برگ سبز بود؛ یعنی کل پول کشاورز را به‌عنوان قیمت برگ سبز و اجرت چای‌سازی را هم به کارخانه‌دارها می‌داد. آن زمان همه کارخانجات خصوصی بودند و در ازای اجرت، چای خشک تحویل می‌دادند. سیستم نظارتی هم به‌نحوی بود که هیچ انگیزه‌ای برای کیفیت برگ نبود. علتش هم این بود که نرخ دولتی ثابت بود و کارخانه‌دار هم چون محصول خودش نبود، تعهدی نداشت. سال ۸۵ خواستند مثل بقیه کشورهای ساختار چای را با خصوصی‌سازی درست کنند. به کارخانه‌دارها گفتند: 'دولت دیگه برگ نمی‌خره. برگ سبز رو با کارمزد خیلی پایین، خودت بخر و چای‌سازی کن و بفروش.' کارخانه‌داری که تا آن موقع حق‌العمل کار بود، تبدیل شد به تاجر چای. سازمان چای منحل شد و پول کشاورز در دست کارخانه‌دار ماند؛ اما پرداخت نشد. آن روزها به سال‌های خراب چای تبدیل شد.»

یکی دیگر از مشکلاتی که چای‌کاران ایرانی با آن دست‌به‌گریبان بودند، پیریودن باغات بود. اقناع کشاورزان برای جوان‌سازی باغات، کار دشواری بود که مهندس علی‌نقی پور در این مسیر هم ورود کرد.

- مسئله اصلی مان جوان سازی باغات با کف بردن بود. در واقع با این روش، زمین‌ها خالی از بوته‌های قبلی می‌شدند و تا چند سال محصول نمی‌دادند. پذیرش این مسئله نیازمند این بود که کشاورزان امنیت مالی احساس کنند. همان سال‌ها بود که پای آقای موسوی رهپیما، یکی از کارخانه‌داران فومن، به مسئله باز شد. او فقط برای نجات صنعت چای، کارخانه متروکه‌ای در فومن را تعمیر کرد و ما از سال ۸۷ خرید برگ را شروع کردیم. ابتدا بیست نفر از کشاورزان را دعوت کردم. برایشان کلاس‌های آموزشی هم برگزار کردم تا تمامی مراحل را توضیح بدهم. پس از آن، آقای رهپیما یک چک پدرپسری به چای‌کاران داد تا اگر سر موعد مقرر به سود نرسند، بتوانند نقدش کنند. مبلغ آن چک برابر با تمام درآمد سالانه‌شان از باغ بود.

در تمام آن سال‌ها، خودم پایه‌های کشاورزها در باغ بودم. همیشه در ماشینم چکمه داشتم و هر جا نیاز شد، باهاشان کار کردم. همین باعث ارتباط نزدیکم باهاشان شد. وقتی باز نشست شدم، برایم جشن گرفتند. از شیرینی و روان‌نویس تا سکه هم هدیه گرفتم.

بعد از انجام روش‌های به‌زراعی، باغ‌دارها به درآمدهای خوبی رسیدند. کیفیت برگ سبز چای بالاتر رفت و صادرات رونق گرفت.

اهداف درس‌نامه

1. آشنایی دانش‌آموزان با مسئولیت‌های اجتماعی در برابر بحران‌های پیش‌رو؛
2. تبیین جایگاه مشاغل مولد، همچون کشاورزی و دامداری؛
3. فرهنگ‌سازی درباره ارزش والای کار تسهیلمان حوزه‌های مختلف و مشاغل تأثیرگذار؛
4. مواجه‌شدن با چالش‌های کشاورزی و فکرکردن به راه‌حل‌های این چالش‌ها؛
5. آشنایی دانش‌آموزان با جایگاه چای در استان گیلان و چای‌کاران گیلانی.

برای رسیدن به این اهداف پیشنهاد می‌شود:

1. با دانش‌آموزان در یکی از باغ‌های تصحیح‌شده مهندس علی‌نقی‌پور حاضر شوید؛
2. ضمن بازدید از باغ، از آقای علی‌نقی‌پور بخواهید خاطراتش را برای بچه‌ها تعریف کند؛
3. قبل از شرکت در اردو، از دانش‌آموزان بخواهید درباره اصول چای‌کاری سنتی و مدرن و روش‌های به‌زراعی تحقیق کنند و سؤال‌هایشان را از مهندس بپرسند؛
4. هریک از دانش‌آموزان خاطرات پدربزرگ و مادربزرگ‌های خود از تغییر روش‌های کشاورزی به‌مرور زمان را به‌صورت فایل مصاحبه تهیه کنند؛
5. در این باره با بچه‌ها صحبت کنید که گاهی لازم است برای بهبود وضعیت در آینده، از سودهای اندک کنونی چشم‌پوشی کرد.

تکالیف

1. دانش‌آموزان درباره اصول و روش‌های به‌زراعی تحقیق کنند؛
2. از دانش‌آموزان بخواهید با جست‌وجو در اینترنت افراد تأثیرگذاری همچون آقای علی‌نقی‌پور را به هم‌کلاسی‌ها معرفی کنند؛
3. درباره اثرات مخرب چای‌های خارجی و شیمیایی بر سلامت انسان، در کلاس گفت‌وگو کنید؛
4. از دانش‌آموزان بخواهید در باب موضوعاتی همچون تأثیر کشاورزی اصولی بر اقتصاد و اشتغال و سلامتی کنفرانس دهند؛
5. از طریق ایستگاه‌های تحقیقاتی، برگ چای در مراحل مختلف از سبز تا فرآوری‌شده را تهیه کنید و از دانش‌آموزان بخواهید تمام اطلاعات مربوط به آن‌ها را از طریق اینترنت به دست بیاورند؛
6. دانش‌آموزان تابلوهایی از برگ‌های زنده چای را به همراه شرح و توضیح، در قالب روزنامه‌دیواری تهیه و در محیط مدرسه نصب کنند.